

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח):

הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

טבילת כלים- הגדרת כלי סעודה- מקורות והערות

א. חיוב טבילה רק בכלי סעודה

במסכת עבודה זרה הקשה רב ששת: אם כל כלי מתכת חדש צריך טבילה, מדוע מספריים של תופרים לא? והשיב רב נחמן לשאלתו: "כלי סעודה אמורים בפרשה". כלומר, בפרשת כלי מדין ממנה למדנו את חיוב טבילת כלים מוזכרים רק כלי סעודה. כיצד? רש"י מפרש שמאחר וכתוב "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש", למדנו שרק כלי סעודה חייבים טבילה. שהרי רק בכלי סעודה משתמשים באש (בבישול, טיגון, אפייה וצלייה). וכך נפסק להלכה בשו"ע "הקונה מהגוי כלי סעודה... צריך להטבילם במקווה או מעיין של ארבעים סאה"¹.

ב. הגדרת כלי סעודה

ישנם כלים שאף על פי שמשמשים להכנת אוכל או אחסונו אינם חייבים בטבילת כלים. א. כלים שאינם נוגעים במאכל, כגון: פותחן, חצובות בכירים, תחתיות לכוסות, פלטת שבת וכדומה- אינם חייבים טבילה². ב. כלים שמשמשים בהם בשלב ראשוני בהכנת האוכל ואחרי השימוש בהם צריך כלי אחר על מנת להכשיר לאכילה, כגון: מערוך מנירוסטה, קערה ללישת בצק (נירוסטה), סכין שחיטה וכדומה- לדעת השו"ע אינם חייבים בטבילה, ולדעת רמ"א חייבים טבילה בלא ברכה³.

מקורות והערות

1. במסכת עבודה זרה (עה ב) למדנו "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אפילו כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת אי הכי אפילו זוזא דסרבלא (מספרים שגוזרים בהם צמר, רש"י) נמי אמר ליה כלי סעודה אמורין בפרשה".
ופירש רש"י "כלי סעודה אמורין בפרשה - דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא".
כלומר, בפרשת כלי מדין נאמר "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים" ושם פירש רש"י "כל דבר אשר יבוא באש - לבשל בו כלום" ופירש בשפתי חכמים שמה שהכריח את רש"י לפרש את הביטוי 'אשר יבוא באש', לדבר שמבשלים הוא השאלה "וכי בשביל שהאומן עושה כלי באור הצריכו הכתוב להעביר אותו עוד באש?" ולכן פירש רש"י ש'דבר אשר יעבור באש' הוא שמבשלים בו.
ומכאן למדנו שבפרשת טבילת כלים דובר רק על כלים שמשמשים בסעודה ורק הם החייבים טבילה. ואף הסברה נותנת שכך יהיה, שהרי כבר למדנו בפתיחה להלכות טבילת כלים שמצווה זו היא חלק מהמערכת הגדולה של איסורי המאכלות שעניינם ליצור הבדל בין ישראל לעמים ולקדש בהם את ישראל. וממילא פשוט בסברה שרק כלים ששייכים לעניין זה, כלומר כלי אוכל, יתחייבו בטבילה.
להלכה נפסק בשו"ע (יו"ד סיק קכ סע' א) על פי הרמב"ם (הל' מאכ"א פי"ג ה"ג וה"ו) וכל הראשונים שרק כלי סעודה חייבים בטבילה.
2. בבית יוסף (סי' קכ) הביא את דברי הסמ"ק וז"ל "כתב סמ"ק (בהגהות סי' קצט אות א) טריפיד"ש אין צריך טבילה דאף על גב ששופתין עליה קדירה של מאכל כיון שאין נותנים עליו המאכל עצמו אינו צריך טבילה אבל הגרייל"ש צריך טבילה לפי שצולין עליו ממש המאכל עצמו".
הטריפיד"ש היא החצובה והגרייל"ש היא הרשת את החצובה לא צריך להטביל מאחר והאוכל לא נוגע בה אלא בסיר שמונח עליה. אך את הרשת שעליה צולים יש להטביל, לפי שהאוכל מונח ישירות עליה.
כך פסק להלכה השו"ע (סי' קכ סע' ד) "טריפיד"ש ששופתים עליהם קדירות, אינם טעונות טבילה. אבל פדיליא"ש, טעונות טבילה מפני שנותנים עליהם המאכל עצמו".
3. כתב המרדכי (חולין פ"א רמז תקעז) "מכאן יש להוכיח דסכין של שחיטה לא בעי טבילה מדלא קאמר והטבילה כדאמרינן ס"פ בתרא דעבודת כוכבים מגעילן ומטבילן והן טהורין ועוד דכלי סעודה כתובין בפרשה וסכין של שחיטה לאו כלי סעודה הוא דאפילו צונן אסור לחתוך בו אם לא בהדחה והא

דבהמה חזיא לאכילה מ"ה לא חשיב כלי סעודה דעדיין היא צריכה בישול או צלייה כי לאומצא לא קיימא".

וכתב בדרכי משה (הקצר סי' קכ ס"ק ד) על דבריו "כן כתב באיסור והיתר הארוך (כלל נח דין פד - פה) וכתב דהברזלים שקורין בלשון אשכנז שטו"ף אייזי"ן שמתקנין בהם המצות וכדומה לזה אין צריכין טבילה הואיל והדבר שמתקנין בו צריך עדיין אח"כ תיקון אבל סכין המיוחד לקלפים אסור לאכול בו עראי אם לא טבלן עכ"ל. ובהגהות שם דסכין של שחיטה נהג מהר"ש (מנהגי מהר"ש סי' תמז) לטבול וכן הוא בתשב"ץ (סי' שכו) וטוב לאכול בו מתחילה והוא הדין בסכינים שמפשיטין בהן הבהמות".

כלומר יש שני טעמים מחמתן סכין של שחיטה לא צריכה טבילה. הראשון הוא שסכין של שחיטה אינו כלי סעודה, שהרי אסור לאכול בו לפי שהוא בלוע מדם השחיטה. הטעם השני הוא שבשחיטה עדיין לא מוכנה הבהמה לאכילה, יש לתקנה על ידי בישול או צלייה, לכן סכין של שחיטה אינה חייבת טבילה. שרק כלי שאוכלים בו או שבו נגמרת מלאכת ההכנה חייב בטבילה.

להלכה פסק השו"ע (סי' קכ סע' ה) "סכין של שחיטה יש מי שאומר שאינו צריך טבילה". רמ"א חלק כפי שהביא בדרכי משה וכתב "יש חולקין וטוב לטבולו בלא ברכה".

הסיבה שהשו"ע כתב דין זה בשם 'יש מי שאומר' היא מפני שלא מצא אלא פוסק אחד שאומר כך (המרדכי) וזוהי דרכו של השו"ע ברוב המקומות, שכשמוצא רק פוסק אחד שאמר דין מסוים, מביא בלשון יש מי שאומר [עיין יד מלאכי כללי הפוסקים, ש"ע ורמ"א, כלל יב].